

određivanju što je rezanje, a što sječenje, očito je da se vrpca reže, jer je način kako se škarama razdvaja vrpca u dva dijela ipak bliži povlačenju nego udaranju. A kako rječnički primjeri pokazuju, škarare su oruđe kojim se reže. Vrpcau bismo mogli presjeći nožem ili jednom oštricom škara ako je jako napeta, na to se obično ne radi tako.

U težnji za što savršenijom preciznošću jezičnog izraza trebalo bi da pošujemo razlike između glagola rezati i sjeći, kao i njihovih brojnih izvedenica, jer je istinsko bogaćenje jezika u nijansiranju značenja, a ne u potiranju razlika.

Stjepko Težak

NAZIV ZA SPORTAŠA U HODANJU

Rječnik je najotvoreniji sustav jednoga jezika jer svaki dan niču novi pojmovi koji traže svoj rječnički izraz. Težnja da se novi pojmovi označe ponajprije sredstvima domaćega jezika traži dobro poznavanje tvorbenih mogućnosti svoga jezika.

Tvorba je riječi kod nas u nastavnoj praksi prilično zanemarena, taj se dio gradiva u nastavi jezika ponajčešće »preskače«. No, pisci su gramatika kod nas podosta mjesta davali tvorbi riječi počevši od Tome Martića pa sve do našega doba. Posebice bih istakao gramatiku Težak-Babić u kojoj se s najsvremenijih lingvističkih gledišta opširno razrađuje tvorbeni sustav u hrvatskome književnom jeziku i u mnogočemu se razlikuje u rješavanju toga problema od dosadašnjih pisaca gramatika kod nas, što nedvojbeno pruža bolju upotrebljivost toga posla. Kako je to golem posao, štošta je ostalo još neobrađeno i neistraženo, pa stoga i ne iznenađuje kad se čovjek nađe pred kojim problemom iz toga područja u našem jeziku, potraži pomoć u jezičnim priručnicima, poglavito u rječnicima, ali ipak ne nađe odgovora.

Naime, morao sam riješiti problem naziva ljudi koji se natječu u sportskoj disciplini hodanje. Autor jednoga udžbenika (skri-

pata), stručnjak za tjelesni odgoj, stavio je imenicu hodač. Evo tih primjera: »Neki hodači pretklanjaju tijelo ostavljajući kukove malo otraga. Ovo ne daje nikakve prednosti, a hodač u tom položaju može lakše narušiti pravila hodanja (prijede u trčanje). [...] Ako je hodanje ispravno, krivulja vertikalnog kolebanja težišta tijela dostiže najnižu točku za vrijeme dvojnog oslonca, ali u cjelini krivulja težišta tijela hodača približna je ravnoj liniji. [...] Otkloni nastaju zbog toga što hodač stavlja stopalo u stranu od srednje linije kretanja. [...] Hodač koji vlada dobro tehnikom, vrši kretanje mekano, hoda jednostavno i ispravno.«¹ (Istakao I. S.)

Da se u naše vrijeme rabi imenica hodač, potvrđuje i ovaj primjer koji sam pronašao u »Studiju« br. 516 od 23. 2. 1974, str. 86, a glasi: »Očekuje se pojava političara hodača (istakao I. S.) na žici, gutaća mačeva, žonglera i klauna.«

Prelistavajući nekako spontano jezične priručnike i rječnike našega jezika ustanovio sam da u njima postoji uglavnom oblik hodač. Osim toga oblika zapisani su još hoditelj i hodalac. Kao što se vidi, oblici hoditelj i hodilac od glagola hoditi, a hodač od glagola hodati. Izvijestio sam spomenutoga sportskog stručnjaka o tome, ali on nije htio niti čuti da se stavi bilo koji oblik osim hodač. U razgovoru s ljudima, jezikoslovcima, književnicima i publicistima, svatko je imao svoje argumente za ovaj ili onaj oblik za imenicu o kojoj je riječ. Naravno da me sve to natjeralo na razmišljanje i traganje za najboljim rješenjem.

Pregledao sam sve važnije rječnike hrvatskoga ili srpskoga jezika, potom gramatike i druge jezične priručnike. I evo što sam pronašao! U Karadžićevu Rječniku iz 1852. g. zabilježeno je »hodač, hōca, m. n. p. konj ili čovjek«; malo dalje »hoditelj, m. u zagoneci ...« /str. 805/. Na temelju ovoga lako je zaključiti da Vuk Stefanović Karadžić od nesvršena oblika glagola hōdati, hō-

¹ V. Šnajder: Atletika I, Pedagoška akademija, Zagreb, 1974, str. 96-98.

dā m bilježi samo imenicu h o d a c, a od h ò d i t i, h ò d ĩ m pak imenicu h ò d i t e l j.

Međutim, po jezičnom osjećaju, iako se u prosuđivanju jezičnih pitanja ne možemo i ne smijemo oslanjati samo na nj, nisam mogao prihvatiti Karadžićevo rješenje, to više što su me mnogi uvjeravali da se sudionik natjecatelj u sportskoj disciplini h ó d ā n j e naziva h ò d ā ċ, a ne h ò d a c.

Zavirih u druge rječnike i jezične priručnike, u uvjerenju kako je možda Karadžićevo rješenje danas zastarjelo.

Što je logičnije nego provjeriti što je zapisano u pravopisnom rječniku. U Matičinu izdanju iz 1960. g. stoji doslovce ovo: »hòdac, hòca, gen. mn. hòdācā«, zatim »hòdilac, -ioca, vok. -ioče, gen. mn. hòdilācā...« /str. 323/.

Provjeravam u Rječniku Maticā, Zagreb–Novi Sad, 1967. U drugoj knjizi /G–K/, str. 187–188. i pronađoh ovo: »hòdac, hòca m onaj koji hoda, pješak. – [To je] Marko Bajov... hodac kakvome nema druga. Mat. Konji su .bolji hoci i kretači?, kako reče vozar. Kreš.« Ne mogu dakle kazati da je zastarjelo kad je napisano u naše vrijeme! (Krešić je Stjepan Krešić, suvremeni prevodilac!) Ne preostaje ništa drugo nego nastaviti s traganjem.

U Iveković–Brozovu Rječniku iz 1901. svezak I /A–O/, str. 378, ustanovljujem da je zapisano jednako kao i kod Karadžića, jer piše: »hòdac, hòca, m. n. p. konj, ili čovjek ... hòdālica, f. koja hoda, ide ... hòditelj, m. u zagoneci ...«

Provjeravam još u Akademijinu Rječniku /Dio III, 1887–1891, str. 639–640./ i u njemu nalazimo istovjetne oblike kao i prije. Zapisano je »hòdac, hòca, m. čeljade /a i živinče/ koje /dobro/ hodi /u najstarijem primjeru putnik/ ...; hòdilac, hòdioca, m. čovjek ... [. . .]; hòditelj, m. čovjek koji hodi...« Međutim, u AR je zabilježena imenica koje Karadžić nema, tj. »hodavac, hodavca. m. čovjek koji hoda ...« U AR postoji Hodač, ali samo kao prezime. Zapravo

doslovce stoji: »Hodač, m. prezime. – XIV vijeka. Berbko Hodaáčb. Deč. hris. 78.« (Str. 639.)

U »Pregledu gramatike hrvatskoga književnog jezika«, Zagreb, 1973, na str. 147, Težak–Babić piše: »Imenice za oznaku vršitelja radnje tvore se s nekoliko sufikasa, a najbolje ih je prikazati preoblikom kojom ujedno opisujemo njihovo značenje.

–(a)c. Izvedenica sa sufiksom –(a)c nema mnogo: lažac, pisac, plátac, súdac, rónac... jer –(a)c u toj kategoriji nije više plodan, pa je ronilac običnije nego ronac. Imenice pisac, sudac znače pretežno osobe kojima je pisanje, suđenje zanimanje.« Zaključujemo da u toj kategoriji nije više plodan –(a)c niti u imenici hodac, hoca, jer danas je sasvim druga situacija kad postoji sportska disciplina h o d ā n j e. Imenica hodac za taj pojam, za tu svrhu, ne odgovara, jer se natjecatelj zove h ò d ā ċ. To uostalom odgovara i današnjoj normi u hrvatskome književnom jeziku. Naime, tvorbeni je morfem -ač plodan i ponajčešće se tvori od glagolskih osnova, osobito od glagola koji svršavaju na -ati, npr. kúpati, kúpām – kúpāč; skákati, skākēm – skākāč; vjēzbati, vjēzbām – vjēzbāč; spávati, spāvām — spāvāč; plívati, plívām – plívāč; hódati, hòdām – hòdāč i dr.

Kad se pitanje prouči što je napisao o tvorbi imenica na -ač S. Babić, tada proizlazi da je najbolje upotrebljavati za sudionika–natjecatelja u sportskoj disciplini h o d ā n j e imenicu h ò d ā ċ. Uostalom on izričekom kaže ovo: »Prema tome semantičko polje sufiksa -ač obuhvaća vršitelja radnje /nomina agentis/ i oruđe /nomina instrumenti/. Uz to je tvorbeno područje ograničeno kategorijski: izvedenice se normalno tvore od nesvršenih glagola, i to pretežno od glagola koji završavaju na -ati.«²

Iako imamo imenicu h o d a ċ, može se preporučiti za eventualnu razliku i lik sa sufiksom -aš, hodaš, pogotovu ako prih-

² Stjepan Babić: Tvorba imenica na -ač, Radovi Zavoda za slavensku filologiju 12, Zagreb, 1971, str. 19.

UZ DVOBROJ 3-4 ČASOPISA
ONOMASTICA JUGOSLAVICA

vatimo ovo mišljenje: »Osjećajno neobilježene izvedenice pripadaju uglavnom sportu, rjeđe drugim područjima društvenoga života: spòrtāš, kajakāš, košarkāš...«³, zatim oblici s morfemima -lac i -telj, jer se u hrvatskome književnom jeziku tim sufiksima izvode imenice od infinitivnih osnova, npr. čúvalac, dávalac, hrānilac, hōdalac, ... up-rāvitelj, snimatelj, odgōitelj, hōdatelj.

Ostaje da iznesem svoje mišljenje i o imenici hodac. Naravno da nisam protiv te imenice i njezine uporabe u hrvatskome književnom jeziku jer se i ona uklapa u tvorbeni sustav našega jezika, samo što se danas rabi kanda samo u stilističke svrhe, tj. ta je riječ stilem. (To, uostalom, potvrđuje i primjer koji sam naveo u članku iz Matičina rječnika – Konji su »bolji hoci i kretači«, kako reče vozar. Kreš. –) Jedno je sigurno da će danas rijetko tko reći za onoga čovjeka koji hoda da je dobar hodac, nego će kazati da je dobar hodač, zatim hodalac, hodatelj.

I na kraju, držim da ovo moje razmatranje o tvorbi riječi na ovim primjerima *nedvojbeno pokazuje kakve su i kolike mogućnosti u tvorbi riječi u našem suvremenom književnom jeziku s pomoću morfema -ač, -aš, -lac, -telj*. Istodobno to rječito pokazuje da naš književni jezik još uvijek nije istražen i proučen u tom području, kako su kod naš rječnici nepotpuni, iako sam svjestan da nikada rječnici neće biti savršeni. Jedino sustavnim proučavanjem suvremenoga književnog jezika, ne zanemarujući pri tome stilske vrijednosti, mogu se otkloniti mnoge manjkavosti i praznine kao što pokazuje slučaj s imenicom hodač.

Ivan Sović

³ Stjepko Težak – Stjepan Babić: Pregled gramatike hrvatskoga književnoga jezika za osnovne i druge škole, Zagreb, 1973, str. 149, § 543.

Pred nama je knjiga od 200 stranica četvrtinskog formata s naslovnom stranicom — ONOMASTICA JUGOSLAVICA, 3-4, Zagreb, 1973-1974. Godine 1969. pojavio se prvi broj OJ, glasila Međukademijskog odbora za onomastiku, izdan u Ljubljani skromnom tehnikom umnožavanja. U uvodnoj riječi toga broja akademik France Bezlaj, glavni i odgovorni urednik časopisa, rekao je da je časopis umnožen na taj način zbog teškoća višejezičnog tiska, brzine i financijskih razloga, ali izražava namjeru da, ako pokušaj s izdavanjem uspije, prijeđe na tisak. Drugi broj časopisa umnožen je na isti način, a dvobroj 3-4, uz financijsku pomoć Fonda za naučni rad SRH izlazi već tiskom, u Zagrebu, u organizaciji Instituta za jezik. Pokušaj je, znači uspio.

Iako onomastika, kao posebna grana lingvistike, koja »ide za tragovima života čovečanstva i njegove kulture, i proučava ritmiku čovekovih kretanja kroz duge epohe« (M. Pavlović) ima svoje osobite zadatke i ciljeve, ona je zanimljiva i važna i s gledišta njegovanja i normiranja književnog jezika, kako to pokazuje i prošli broj Jezika. Stoga je dobro da se ovdje kaže i nekoliko riječi o novom broju onomastičkog časopisa.

Kao i u prva dva broja OJ i u ovom suradnici su iz većine naših republika i iz inozemstva, a prilozi su na više jezika. Danijel Alerić iz Zagreba u članku *Oronimi Kunara i Jadika* piše o zanimljivu problemu naziva tih planina, koje su česte u našim narodnim pjesmama, i pokazuje da se u tim nazivima »čuva trag dvaju turcizama, koji se u hrvatskom i srpskom jeziku nisu sačuvali do naših dana, bar ne u očekivanoj varijanti«. Božidar Finka i Antun Šojat iz Zagreba u članku *Obalna toponimija zadrarsko-šibenskog otočja (Prvi dio — dokumentacija)* objavljuju građu koja je vrijedna i s dijalektološkog gledišta jer je akcentuirana. Stanislav Rospond iz Wroclawa u najpospežnijem i najznačajnijem prilogu ovog dvobroja *Struktura i stratygra-*